22. Dudnyk R. M. (2016) Haluzeva dyferentsiatsiia ukrainskoho prava: poniattia, rivni i tendentsii rozvytku [Branches of law differentiation of the Ukrainian law: concept, levels and development trends]. Natsionalnyi universytet "Odeska yurydychna akademiia" [National University "Odessa Law Academy"], Odessa (in Ukrainian).

23. Zaiarnyi O.A. (2020) Onovlennia predmeta haluzi informatsiinoho prava Ukrainy v rishenniakh Verkhovnoho Sudu: okremi metodolohichni i prykladni aspekty [Updating the subject of information law of Ukraine in the decisions of the Supreme Court: some methodological and applied aspects] Modern achievements of EU countries and Ukraine in the area of law : Collective monograph. Riga : Izdevniecība "Baltija Publishing".

24. Sannikova M. (2014) Kompleksni haluzi prava: do postanovky problemy [Complex Area of Law: Statement of the Problem]. Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy [Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine], (4), 59-63 (in Ukrainian).

25. Pasport naukovoi spetsialnostei 12.00.07 "Teoriia upravlinnia; administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo: Postanova Prezydii Vyshchoi atestatsiinoi komisii Ukrainy vid 21.05.2003 roky N 26-11/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ve1_5330-03#Text (data zvernennia: 28.07.2021) (in Ukrainian).

26. Pasport naukovoi spetsialnosti 12.00.07 "Administratyvne pravo i protses; Finansove pravo; Informatsiine pravo: Postanova Prezydii Vyshchoi atestatsiinoi komisii Ukrainy vid 08.10.2008 roky N 45-06/7. URL https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v45_6330-08/conv#o118 (data zvernennia: 28.07.2021 року).

27. Yurydychna vidpovidalnist za pravoporushennia v informatsiinii sferi ta osnovy informatsiinoi deliktolohii: monohrafiia / I. V. Aristova, O. A. Baranov, O. P. Dzoban ta in.; za zah. red. prof. K. I. Bieliakova. Kyiv: KVITs (2019). URL http://ippi.org.ua/sites/default/files/monografiya_ok_0.pdf.

28. Zaiarnyi O. A. Pravove zabezpechennia rozvytku informatsiinoi sfery Ukrainy: administratyvno-deliktnyi aspekt [Legal framework for the development of the information sphere of Ukraine: the administrative and tort]: monohrafiia / O. A. Zaiarnyi. – Kyiv: Vydavnychyi dim "Helvetyka", 2017. – 700 s. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/zayarnii_monografiya_tv_pereplet_0.pdf (in Ukrainian).

29. Semenchenko A. I., Pleskach V. L., Zaiarnyi O. A., Pleskach M. V. (2020) Orhanizatsiino-pravovi mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia zabezpechenniam kiberbezpeky ta kiberzakhystu Ukrainy: sutnist, stan ta perspektyvy rozvytku. [Organizational and legal mechanisms of cybersecurity and cyber defense in Ukraine: essentiality, conditions and development prospects]. Problemy prohramuvannia [Problems of programming], (2-3).

Received: 30/07/2021
Accepted: 21/08/2021

O. Zaiarnyi, Dr. Sc. (Law), Associate Prof., Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE DEVELOPMENT OF FUNDAMENTAL INSTITUTIONS OF INFORMATION LAW IN THE WORKS OF LEGAL SCHOLARS OF TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV DURING THE PERIOD FROM 1991 TO 2021

The article examines the scientific achievements of legal scholars of Taras Shevchenko National University of Kyiv in the field of information law as well as describes their impact on the formation of fundamental institutions of this field of law during the period from 1991 to 2021.

The purpose of the article is to analyze the theoretical and methodological grounds for the development of the main institutes of information law in the works of legal scholars of the Institute of Law / Faculty of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv. The author also aims at studying the prerequisites for the formation of Kyiv University scientific school of information law and determining further promising areas of research within the relevant field of law.

Methods. During the study a number of methods have been used, namely dialectical, system-structural, formal-logical as well as historical, comparative, sociological, etc.

Results. The article substantiates that the process of updating the institutions of information law in independent Ukraine is inextricably linked with the process of improving information legislation, the development of digital transformations in the state and society and research on various aspects of legal regulation of information relations. The paper shows that a wide range of proposals formulated by legal scholars of Taras Shevchenko National University of Kyiv regarding the improvement of information legislation of Ukraine have been enshrined in the provisions of certain laws and bylaws. The paper also proves that the legal and educational basis for the development of a modern school of information law at Kyiv University is the establishment of Information Law Specialization for Master's Degree in 2012.

The conclusions set out the main provisions of the study; formulate further areas of research of the main institutes of information law, which may be of scientific interest to legal scholars and practitioners.

Keywords: field of law; Information Law; Taras Shevchenko National University of Kyiv; scientific school; legal system; period from 1991 to 2021.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2021; 3 (118): 37-47
УДК 349.41
DOI: https:doi.org/10.17721/1728-2195/2021/3.118-7

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2021

Т. О. Коваленко, д-р юрид. наук, проф.
ORCID ID: 0000 0002 7103 6209,
О. І. Заєць, канд. юрид. наук, доц.
ORCID: 0000-0001-7969-2465
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

РОЗВИТОК НАУКИ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА У КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ДОБА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Метою статті є концептуальний огляд основних ідей, доктрин, учень у сфері земельного права, що були досліджені й обґрунтовані працівниками юридичного факультету (нині Інституту права) Київського національного університету імені Тараса Шевченка протягом 30 років незалежності України, а також окреслення основних досягнень земельно-правової науки та їхнього практичного впровадження за цей період. Основним методом дослідження став аналіз і систематизація наукових досліджень за інститутами земельного права як галузі права, науки та навчальної дисципліни. Як висновок зазначено, що вчені Київського національного університету імені Тараса Шевченка гідно представляють і розвивають земельне право як галузь, науку та навчальну дисципліну із самого початку проголошення незалежності України. У межах цієї статті неможливо показати повною мірою науковий доробок працівників Київського національного університету імені Тараса Шевченка та їхніх учнів за добу незалежної України. Проте охарактеризовані основні наукові досягнення підкреслюють вагомий внесок земельно-правової науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка у розбудову науки земельного права незалежної України. Завдяки активній життєвій позиції професорсько-викладацького складу на теренах Київського національного університету імені Тараса Шевченка виросла достойна наукова плеяда дослідників, викладачів, практичних працівників, державних діячів, основний науковий інтерес яких складає земельне право, його практичне втілення та вдосконалення.

Ключові слова: незалежна Україна; земельне право; Київський національний університет імені Тараса Шевченка; юридичний факультет; Інститут права.

ВСТУП

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (далі – КНУ імені Тараса Шевченка) протягом усієї історії існування уславлений численними постатями вчених у різних галузях знань, зокрема і в юридичних науках. Проголошення незалежності України сприяло значній активізації наукових досліджень у правових галузях. Наука земельного права опинилася в епіцентрі

© Коваленко Т. О., Заєць О. І., 2021

стрімкого розвитку наукової думки, у першу чергу завдяки започаткованим українською владою реформам у різних сферах життя країни. Водночас земельне право доби незалежної України використовує наукову спадщину, наукові ідеї, висловлені й обґрунтовані у працях учених дореволюційного та радянського періодів.

На теренах юридичного факультету Університету Святого Володимира у галузі земельного права та споріднених наукових сферах плідно працювали В. А. Удінцев, І. П. Новицький, М. Ф. Владимирський-Буданов, М. В. Довнар-Запольський, О. І. Левицький, М. М. Цитович та інші вчені. Актуальні на кінець XIX ст. – початок XX ст. проблеми регулювання земельних та аграрних відносин, законодавчого визначення правового статусу селян, використання природних ресурсів досліджувалися членами Київського юридичного товариства (В. А. Незабитовський, Д. І. Піхно, І. П. Новицький, Ц. Г. Нейман, В. І. Василенко, І. В. Лучицький, О. Д. Білимович, М. І. Дуганов, П. Л. Кованько) та цивілістичного студентського гуртка (В. І. Бошко) [1].

У радянський період відбулося становлення земельного права як самостійної галузі правової системи Української РСР, чому активно сприяли вчені, які працювали у стінах нашого університету, а саме: П. Д. Індиченко, В. З. Янчук, В. Л. Мунтян, І. М. Миронець. Вони залишили значну наукову спадщину з теоретичних і практичних проблем колгоспного, земельного та природоохоронного права, підготували багатьох учених, серед яких доктори та кандидати юридичних наук [2]. Згодом до радянської земельно-правової науки долучилися та продовжили свою плідну наукову роботу і за часів незалежної української держави В. І. Андрейцев, В. В. Носік, Г. І. Балюк, В. В. Янчук, праці яких лягли в основу численних доктрин і концепцій у галузі земельного права України.

Метою статті є концептуальний огляд основних ідей, доктрин, учень у сфері земельного права, що були досліджені й обґрунтовані працівниками юридичного факультету (нині Інституту права) КНУ імені Тараса Шевченка протягом 30 років незалежності України, а також окреслення основних досягнень земельно-правової науки та їхнього практичного впровадження за цей період.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Розвиток наукових ідей із земельного права України у дослідженнях працівників КНУ імені Тараса Шевченка (за інститутами)

1) Розвиток вчення про землю як об'єкт правового регулювання

Висвітлення наукових досягнень у сфері земельного права України варто розпочати з базового, на нашу думку, учення про землю як об'єкт правового регулювання. Саме з початком земельної реформи і особливо після прийняття Конституції України дослідження ролі землі, зокрема її юридичного значення, для українського суспільства і держави було конче необхідним. Так, В. І. Андрейцев одним із перших у науці земельного права України звернув увагу на те, що радянський підхід до землі як всезагальної умови праці, операційного базису й основного засобу виробництва у деяких галузях народного господарства є неповним і застарілим [3, с. 13]. Учений чітко виокремив і описав цілий ряд властивостей землі, які вона інтегрує: економічних, соціальних, екологічних, формально-юридичних тощо. Однак земля не тільки інтегрує у своїй основі різні корисні властивості, як зазначає В. І. Андрейцев, а й характеризується відповідним диференційованим режимом залежно від функціонального її використання і цільового призначення [4, с. 138]. Учений справедливо критикував ситуацію, коли ст. 19 Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 р. дає вичерпний перелік категорій земель, тоді як практично існують також інші їхні види за функціональним призначенням, потребуючи регламентації правового режиму [4, с. 139–146]. В. І. Андрейцевим представлено авторське визначення землі (в юридичному значенні) як інтегрованого та диференційованого об'єкта правового регулювання [4, с. 148].

Досліджуючи юридичне значення землі, В. В. Носік уперше в науці земельного права України запропонував визначати її як цілісний нерухомий поверхневий шар земної кори [5, с. 34]. Аналізуючи проблеми реалізації закріпленого у Конституції України (ст. 13) права власності на землю українського народу, вчений розкриває також поняття землі як основного національного багатства [6, с. 497].

На необхідність розмежування правового регулювання відносин, об'єктами яких виступають земельні ділянки та нерухоме майно, звертала увагу у своїх наукових дослідженнях Т. Г. Ковальчук [7].

Подальший розвиток учення про землю як об'єкт правового регулювання отримало у працях А. М. Мірошниченка. У ході ґрунтовних досліджень науковець дійшов висновку, що сьогодні в земельному праві поняття "земля" вживається у розумінні земної поверхні та простору над та під нею на висоту та глибину, необхідну для використання відповідної земельної ділянки за цільовим призначенням (зокрема її забудови), включаючи ґрунтовий покрив у межах цього простору [8, с. 24]. Ученим проаналізовано юридичне співвідношення понять "земля" і "земельна ділянка", а також цих правових категорій із спорідненими і природно пов'язаними категоріями водних об'єктів, лісів, надр, ґрунтового шару, багаторічних насаджень і особливо будівель і споруд.

Стосовно останніх, Анатолій Миколайович послідовно відстоює позицію (науково і практично) повної імплементації у чинне земельне законодавство принципу єдності юридичної долі земельної ділянки й об'єктів нерухомості, розташованих на ній [8, с. 20–21]. Зазначені ідеї А. М. Мірошниченка знайшли свій подальший розвиток у проведеному під його керівництвом дисертаційному дослідженні М. С. Щербини на тему "Принцип єдності юридичної долі земельної ділянки й об'єктів нерухомості, які на ній розташовані" [9].

Принциповою є також позиція А. М. Мірошниченка щодо панівної в чинному земельному законодавстві концепції суцільного поділу земель на категорії за цільовим призначенням. У цьому питанні він повністю підтримує В. В. Носіка в тому, що "поділ земель на чітко визначену кількість категорій з особливим правовим режимом для кожної з них створює реальні перешкоди у здійсненні громадянами та юридичними особами суб'єктивних земельних прав" [6, с. 168–169]. Оскільки правила про поділ земель на категорії дісталися Україні "у спадок" від земельного права радянських часів [8, с. 42], учений вважає, що вони не відповідають реаліям сьогодення і потребують перегляду [10, с. 336–337]. Планування територій (що включає зонування) є альтернативою принципу встановлення "цільового призначення земель" [10, с. 257]. А. М. Мірошниченко послідовно відстоює свою позицію щодо цієї земельно-правової проблеми не тільки у власних працях, але й у написаних під його керівництвом дисертаційних і монографічних дослідженнях. Зокрема, цікавою і ґрунтовною є монографія В. М. Правдюка "Поділ земель за цільовим призначенням за законодавством України", підготовлена під керівництвом Анатолія Миколайовича [11].

2) Розвиток вчення про земельне право як галузь права, науку та навчальну дисципліну

Значну увагу вченими КНУ імені Тараса Шевченка приділено також розвитку вчення про земельне право України як галузь національної правової системи, науку і навчальну дисципліну. Так, В. В. Носік визначає предмет земельного права як "урегульовані нормами та методами земельного, приватного, публічного права суспільні відносини, що виникають між суб'єктами у процесі здійснення права власності на землю українського народу, державного і самоврядного регулювання земельних відносин, виконання заходів з охорони і раціонального використання землі як основного національного багатства, захисту суб'єктивних земельних прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб, територіальних громад, держави" [6]. Галузевими методами земельного права, на думку вченого, є визначення цільового призначення земельної ділянки, зонінг, нормування, погодження, утримання від певних дій, відведення земельної ділянки в натурі, експертна, нормативна грошова оцінка земельних ділянок [13]. У своїх подальших наукових дослідженнях Володимир Васильович присвятив увагу проблемам методології, теорії та перспективам розвитку земельного права України [14], юридичній природі сучасного земельного права України [15] та іншим проблемам теорії земельного права.

До проблематики встановлення меж і сфери правового регулювання земельних відносин в Україні зверталась у ряді своїх публікацій Т. О. Коваленко [16], яка визначає сферу земельно-правового регулювання як систему найбільш важливих, типових суспільних відносин, які виникають між українським народом, фізичними та юридичними особами, державою в особі органів державної влади та територіальними громадами в особі органів місцевого самоврядування з приводу здійснення земельних прав і виконання земельних обов'язків, раціонального використання й охорони землі, здійснення повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування у земельній сфері, регулювання яких за допомогою земельно-правових норм на певному етапі розвитку українського народу та держави є об'єктивно можливим, економічно, політично та соціально необхідним із метою забезпечення земельних потреб людини як основної соціальної цінності, та збереження землі як основного національного багатства.

Певну увагу приділено також дослідженню особливостей розвитку науки земельного права України. Так, Т. О. Коваленко показала зародження еколого-правових, земельно-правових та аграрно-правових досліджень на юридичному факультеті Університету Святого Володимира [17], а Т. Г. Ковальчук дослідила розвиток науки земельного права на юридичному факультеті Київського університету [18]. Водночас, незважаючи на позитивні тенденції у розвитку української земельно-правової науки, В. В. Носік зазначає, що сьогодні українська земельно-правова наука продовжує використовувати й оперувати поняттями та категоріями радянського земельного права, заснованого на марксистсько-ленінській економічній теорії і, відповідно, ученні про державу та право, що призводить до консервації і метафізичного стану окремих складових системи земельного права України як самостійної галузі права, навчальної дисципліни і наукового напряму [6, с. 544].

Були проведені також порівняльно-правові дослідження специфіки правового регулювання земельних відносин в Україні та інших державах. Так, В. М. Льовочкіна під науковим керівництвом А. М. Мірошниченка успішно захистила результати дисертаційного дослідження, присвяченого порівняльно-правовому аналізу правового регулювання обігу земель за законодавством КНР та України [19].

Необхідно також зазначити, що для кращого опанування студентами навчальних дисциплін земельно-правового профілю, викладачами КНУ імені Тараса Шевченка підготовлено підручники [10; 20], наукові коментарі [21], збірники земельного законодавства [22], збірники завдань для практичних занять та інше методичне забезпечення.

3) Наукові ідеї щодо правової природи принципів земельного права України

Учені КНУ імені Тараса Шевченка зробили суттєвий внесок також у розвиток вчення про принципи земельного права України. Зокрема, цікавим є підхід А. М. Мірошниченка, який розглядає принципи права як джерела земельного права України [23]. Досить глибоко дослідила проблеми реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні Т. О. Коваленко у своїй монографії [24] та докторській дисертації [25], які були підготовлені за наукового консультування В. В. Носіка. На думку автора, існування в Україні системи науково-обґрунтованих, прийнятих чи санкціонованих у встановленому законом порядку якісних правових законів, відповідних їм підзаконних нормативно-правових актів, інших джерел земельного права є внутрішньою (сутнісною) ознакою та нормативною (матеріальною) складовою законності як державно-правового явища.

Окремі принципи земельного права України детальніше досліджено в кандидатських дисертаціях, виконаних під керівництвом А. М. Мірошниченка. Зокрема, М. С. Щербина розкриває специфіку й особливості застосування у сучасних умовах принципу єдності юридичної долі земельної ділянки й об'єктів нерухомості, які на ній розташовані [9], а В. В. Шевченко проаналізував особливості реалізації принципу свободи договору в земельному праві України [27].

4) Розвиток теорії щодо джерел земельного права України

Окремим напрямом наукових досліджень у КНУ імені Тараса Шевченка є розвиток наукових ідей про джерела земельного права України. Зокрема, А. М. Мірошниченко в межах свого дисертаційного дослідження розкрив правову природу нормування як засобу правового регулювання земельних відносин [28]. На думку науковця, земельно-правове нормування – це врегульована правовими нормами процесуальна діяльність уповноважених суб'єктів, спрямована на розроблення якісних і кількісних показників (нормативів) властивостей об'єктів земельних правовідносин (земельних ділянок, категорій земель тощо), включення нормативів до проєктів правових актів, їхнє узгодження, експертизу, затвердження й оприлюднення у встановленому законодавством порядку. Нормативні документи Анатолій Миколайович відносить до джерел земельного права [29].

Комплексне дослідження на кафедрі отримала проблематика правової природи рішень органів місцевого самоврядування в механізмі правового регулювання земельних відносин у дисертації [30] та монографії [31] аспірантки кафедри Н. О. Кузьменко, які підготовлено під керівництвом А. М. Мірошниченка. Можливість застосування правових звичаїв [32] та практики Європейського суду з прав людини [33] до регулювання земельних відносин в Україні доводить у публікаціях Т. О. Коваленко. На необхідність дотримання вимог земельного законодавства як вимоги забезпечення національної безпеки України звертала увагу у своїх публікаціях Г. І. Балюк [34].

З метою вдосконалення сучасного стану законодавчого регулювання земельних відносин в Україні вченими КНУ імені Тараса Шевченка були запропоновані підходи до проведення систематизації (Т. О. Коваленко [35]) та кодифікації (А. М. Мірошниченко [36], В. В. Носік

та інші вчені) земельного законодавства. Так, на думку А. М. Мірошниченка, в основу кодифікації повинні бути покладені такі принципові положення: (1) відхід від традиційного для радянського земельного права "тотального" поділу земель на категорії і підвищення натомість ролі планування територій, (2) підвищення ефективності використання та розпорядження землями державної власності шляхом передачі функції із розподілу та перерозподілу цих земель уповноваженому центральному органу виконавчої влади, (3) реформування засад здійснення землевпорядкування шляхом створення уніфікованої землевпорядної процедури, яка дозволятиме здійснювати землеустрій, зокрема і примусово, з метою усунення недоліків у структурі землекористування, (4) гармонізація земельного законодавства із законодавством ЄС [36]. До сфери наукових інтересів учених Інституту права КНУ імені Тараса Шевченка входять також правові проблеми адаптації земельного законодавства України до законодавства Європейського Союзу, які досліджують Т. О. Коваленко [37] та інші вчені.

5) Теоретичні напрацювання щодо юридичних дефектів у правовому регулюванні земельних відносин

Одним із напрямів наукових досліджень учених КНУ імені Тараса Шевченка є розроблення доктрини про правову природу юридичних дефектів, шляхи їхньої мінімізації та запобігання. Так, А. М. Мірошниченко присвятив своє монографічне дослідження [38] та докторську дисертацію [39] проблемам колізій у правовому регулюванні земельних відносин в Україні. Автор розглядає колізії як розбіжності між правовими приписами, що поширюються на ті самі суспільні відносини щодо використання, охорони та відтворення земель і не можуть бути застосовані одночасно. У публікаціях Анатолія Миколайовича обґрунтовуються способи зменшення негативного впливу таких колізій шляхом мінімізації їхньої кількості, а також теоретичні рекомендації щодо вирішення ієрархічних, темпоральних, змістовних колізій у правовому регулювання земельних відносин, а також засади вирішення складних колізій, що поєднують одночасно кілька їхніх видів.

Проблемам запобігання та мінімізації юридичних дефектів правового регулювання земельних відносин в Україні присвячена монографія [40] та ряд інших публікацій Т. О. Коваленко. На думку автора, під юридичними дефектами правового регулювання земельних відносин слід розуміти об'єктивно притаманні системі позитивного земельного права та зумовлені особливостями земельного права як галузі права, специфікою земельного законодавства, значенням і характерними рисами землі як об'єкта правового впливу, особливим суб'єктним складом земельних правовідносин, негативні правові явища, що виявляються в недоліках, вадах елементів правового регулювання земельних відносин, а також у відсутності чи недостатності зв'язків між ними, нівелюють особливе значення землі як об'єкта правовідносин у природі, суспільстві, державі, негативно впливають на визначення оптимального балансу приватних і публічних потреб у сфері земельних відносин. У роботах Тетяни Олександрівни більш детально розкрито юридичну природу юридичних колізій [41] і прогалин [42] як найпоширеніших різновидів юридичних дефектів, обґрунтовано механізми запобігання їхній появі та усунення.

6) Вчення про земельну реформу та її правове забезпечення

Учені КНУ імені Тараса Шевченка, завжди займаючи активну життєву позицію, свідомо і конструктивно долучилися до процесу земельної реформи, початок якої оголошено ще в Українській РСР з 15 березня 1991 року (Постанова Верховної Ради УРСР від 18 грудня 1990 року "Про земельну реформу").

Одним із фундаторів учення про земельну реформу в Україні став В. І. Андрейцев, який критично проаналізував стан правового забезпечення цього доленосного для молодої незалежної держави процесу, зазначивши його недосконалість та несистемність. Учений одним із перших підійшов до розуміння земельної реформи як комплексного суспільного процесу, що є складовою економічних, екологічних, соціальних, науково-технічних, організаційних, державно-правових перетворень у суспільстві, державному устрої, політиці й ідеології [3, с. 14]. Ідея комплексності сучасної земельної реформи була розвинута і досліджена у роботах його учнів і послідовників.

Так, під керівництвом В. І. Андрейцева захищено дисертацію О. І. Заєць "Правові аспекти земельної реформи в Україні" [43], в якій авторка розглядає земельну реформу як земельні процесуальні правовідносини, визначає її загальну мету – відновлення ефективного використання земельних ресурсів України, передумови проведення й основні напрямки здійснення (економічний, екологічний, інституційно-функціональний, правотворчий), досліджує генезу правового регулювання проведення земельних реформ на території України. У однойменній монографії вчена підводить підсумки 15-річного процесу земельної реформи в України, визначає основні недоліки його організаційно-правового забезпечення та шляхи їхнього подолання [44].

Ідею комплексності земельної реформи та її правового забезпечення підтримав також В. В. Носік. У своїх працях учений детально аналізує конституційно-правові засади сучасної земельної реформи і доходить висновку про те, що з прийняттям Земельного кодексу в Україні з'явилися реальні можливості для реформування земельних відносин на ринкових засадах на рівні стандартів і вимог країн Європейського співтовариства [45]. В. В. Носік одним із перших здійснив порівняльно-правовий аналіз земельної реформи в Україні та інших державах [45], а також звернувся до пошуку методологічних і теоретичних основ правової ідеології земельної реформи в Україні [46]. Під його керівництвом захищено дисертацію Т. О. Коваленко "Правові аспекти реструктуризації недержавних сільськогосподарських підприємств", присвячену аграрному аспекту сучасної земельної реформи в Україні [47].

Порівняльно-правові дослідження земельної реформи продовжив А. М. Мірошниченко [48], який також є автором численних праць із правових проблем мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення й інших важливих заходів новітнього етапу земельної реформи. Багато його пропозицій увійшли до законопроєктів і прийняті як закони України. Під його керівництвом захищено дисертації М. І. Максименком на тему "Правове забезпечення оптимізації структури землекористування в Україні" [49] та О. П. Куцевич на тему "Правові питання консолідації земель в Україні" [50].

Оскільки сучасна земельна реформа продовжується, тривають і наукові пошуки вчених. Зокрема, нині О. І. Заєць, Ю. Л. Власенко, Д. В. Бусуйок, Е. В. Позняк та інші вчені активно досліджують еколого-правовий аспект сучасної земельної реформи як чинник сталого розвитку України, якому законодавець не приділяє достатньо уваги [51].

У розрізі правових питань української земельної реформи вчені університету зробили вагомий внесок у розвиток правової доктрини приватизації земель. Започаткований В. І. Андрейцевим підхід до останньої як до спеціального різновиду земельно-процесуальних пра-

вовідносин, у межах яких відбувається безоплатне, одноразове, у межах встановлених норм, відчуження земельних ділянок державної та комунальної власності громадянам та окремим юридичним особам [3, с. 29], був підтриманий і розвинутий В. В. Носіком, Т. О. Коваленко, Т. Г. Ковальчук, О. І. Заєць, С. В. Гриньком та іншими вченими в різних складових цього державно-правового процесу. Зокрема, під керівництвом М. В. Краснової захищено дисертацію А. С. Євстігнєєвим "Правове забезпечення вимог екологічної безпеки в процесі приватизації земель в Україні" [52]. У свою чергу, А. М. Мірошниченко критично проаналізував практичні проблеми приватизації земель в Україні й окреслив її перспективи [53].

7) Розвиток теорії земельних прав, прав на землю, їх набуття та захисту

Одним із найбільш досліджуваних напрямів української земельно-правової науки є проблематика земельних прав. Учені КНУ імені Тараса Шевченка повною мірою причетні до цієї загальнонаукової тенденції, оскільки їхній науковий доробок торкається практично всіх складових цього питання. Так, В. І. Андрейцев у своїх численних працях заклав основи концепції права власності на землю й інші природні ресурси, обґрунтував самостійність форми права власності на землю українського народу, проаналізував питання набуття права власності на землю та його гарантій тощо [3, 4]. Під його керівництвом захищено ряд дисертаційних робіт з окресленої проблематики, авторами яких є: С. В. Гринько "Правові аспекти реєстрації прав на землю" [54], І. О. Костяшкін "Право загального землекористування громадян" [55], Р. І. Марусенко "Правові аспекти земельних сервітутів в Україні" [56] та інші вчені.

Як автор концепції здійснення прав на землю, В. В. Носік проаналізував їх поняття та види, а також підстави, умови, способи набуття та реалізації прав на землю в Україні, включаючи проведення земельних торгів [20, с. 79–121]. Учений багато праць присвятив праву власності на землю і, зокрема, праву власності на землю українського народу. Зокрема, В. В. Носік обґрунтував наукову концепцію дворівневої конструкції права власності на землю, яка випливає із закріпленої у Конституції України нової моделі регулювання земельних відносин і включає право власності українського народу на землю (право вищого рівня), і суб'єктивне право власності на землю громадян, юридичних осіб, держави як похідне і залежне від права власності народу (право нижчого рівня). Суть такої концепції полягає в тому, що земля як основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави, належить українському народові на праві власності [6, с. 495]. У розвиток зазначених теоретичних підходів під керівництвом В. В. Носіка захищено докторську дисертацію І. О. Костяшкіним на тему "Проблеми правового забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні" [57].

Разом зі своїми учнями Г. І. Балюк досліджувала проблеми права приватної власності на землю, зокрема й особливості його припинення [58], іпотечні та концесійні правовідносини [59], вирішення земельних спорів [60]. Правовим аспектам гарантій прав на землю присвятила свої дослідження М. В. Краснова [61]. Правова природа права на земельну частку (пай) розкривається у ряді робіт В. В. Носіка, Т. О. Коваленко [62], А. М. Мірошниченка [63] та інших вчених.

Так, А. М. Мірошниченко, застосовуючи практично орієнтований новаторський підхід у своїх наукових дослідженнях, детально проаналізував стан правового регулювання відносин власності на землю та відносин користування землею, окреслив напрями вдосконалення системи прав на земельні ділянки, зокрема обґрунтував концепцію використання земель на титулі зобов'язальних прав, необхідність обмеження застосування права постійного користування, повернення праву оренди землі його зобов'язальної природи тощо [10]. За сприяння вченого прийнято Закон України від 6 вересня 2012 року "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності", яким остаточно вирішено питання такого розмежування, та ряд інших нормативно-правових актів. Чимало праць присвятив науковець питанням захисту земельних прав, зокрема обґрунтуванню належності застосування окремих способів їх захисту [64]. Під його керівництвом захищено кандидатську дисертацію Ю. В. Мягкоходом на тему "Способи захисту земельних прав за законодавством України" [65], а також докторську дисертацію Т. О. Третяком на тему "Теоретичні проблеми земельно-правового регулювання добросусідства в Україні" [66].

Проблеми реалізації та захисту земельних прав в різних аспектах досліджували також О. І. Заєць, Т. О. Коваленко, Д. М. Коломійцева, Р. І. Марусенко, С. І. Марченко, В. В. Носік, Т. Б. Саркісова. Т. О. Третяк та інші вчені. Зокрема, предметом наукових інтересів О. І. Заєць є проблеми поняття та класифікації земельних прав, особливості їх набуття, реалізації та захисту, правові проблеми володіння землею [67]. На думку вченої, право власності на землю й інші природні ресурси випливає з міжнародно-правового принципу суверенітету держави над природними ресурсами в межах своєї території і має цілий ряд загальних і спеціальних ознак [68].

8) Інститут управління та регулювання у сфері використання й охорони земель у працях вчених КНУ імені Тараса Шевченка

Проблематика земельних публічних правовідносин неодноразово була представлена у працях учених КНУ імені Тараса Шевченка. Особливо це стосується земельних управлінських правовідносин. Поряд із традиційним для земельно-правової науки підходом до управління у галузі земельних відносин як діяльності з використанням владного примусу, що спрямована на забезпечення раціонального використання й охорони земель [10, с. 252], отримала свій розвиток концепція державного регулювання земельних відносин.

Як зазначає В. В. Носік, у сучасних умовах реформування земельних відносин таке розуміння регулятивного впливу з боку держави на учасників земельних правовідносин не дозволяє визначити регулюючу роль і місце органів державної влади та місцевого самоврядування в забезпеченні здійснення прав на землю, використання й охорони земель із різними формами власності. Пояснюється це тим, що регулюючий вплив держави та місцевого самоврядування має поширюватися не лише на охорону і раціональне використання землі, а й у цілому на правовий режим землі як об'єкта права власності українського народу та поведінку суб'єктів земельних правовідносин [20, с. 218]. На думку Володимира Васильовича, державне регулювання земельних відносин можна визначити як законодавчо забезпечену на національному, регіональному та місцевому рівнях діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування щодо реалізації функцій держави і закріплених у законах повноважень у сфері використання й охорони землі як об'єкта права власності українського народу й основного національного багатства [20, с. 220].

У своєму дисертаційному дослідженні Д. В. Бусуйок поряд з управлінськими правовідносинами у земель-

ному праві заклала науково-теоретичні основи сервісних правовідносин у цій сфері, зміст яких, на думку вченої, полягає у наданні земельних адміністративних послуг [69, с. 50].

Численні дослідження науковці нашого університету присвятили висвітленню правових проблем окремих функцій управління та регулювання у сфері земельних відносин. Зокрема, С. В. Гринько вперше в Україні дослідив правові аспекти реєстрації прав на землю [54]. Ефективності законодавчого забезпечення державного контролю у сфері використання й охорони земель присвятила свою працю Т. О. Коваленко [70]; Д. М. Коломійцева (Старостенко) дослідила науково-теоретичні проблеми правового регулювання межування земель в Україні [71]; Я. О. Лисенко вивчала проблеми земельних юрисдикційних правовідносин [72].

Окремий напрямок наукових досліджень стосується інституційної складової управління та регулювання у сфері земельних правовідносин. Так, Г. І. Балюк висвітлила проблеми соціальної ефективності діяльності прокуратури з нагляду за додержанням і застосуванням земельного законодавства [73]. Робота Н. О. Кузьменко присвячена діяльності та рішенням органів місцевого самоврядування в механізмі правового регулювання земельних відносин [30]. У численних працях А. М. Мірошниченка проаналізовано сучасні практичні проблеми діяльності державних органів у сфері земельних ресурсів [67].

9) Продовження кращих традицій радянської науки про правову охорону земель

Інститут правової охорони земель є наріжним каменем земельного права України, адже галузеві правові принципи забезпечення раціонального використання й охорони земель, пріоритету вимог екологічної безпеки значною мірою забезпечуються саме за рахунок правового регулювання заходів охорони земель.

Учені КНУ імені Тараса Шевченка достойно продовжують кращі традиції радянської науки про правову охорону природи, зокрема і земель. Адже саме у працях В. Л. Мунтяна вперше обґрунтовано необхідність правового регулювання охорони земель і природи в цілому. Так, під керівництвом його учня В. В. Носіка захищено ряд дисертаційних досліджень: С. В. Єлькіним на тему "Правове регулювання ландшафтного використання й охорони земель в Україні" [74], А. Л. Місінкевич на тему "Правове забезпечення рекультивації земель в Україні" [75].

Правовим аспектам використання радіоактивно забруднених земель присвятила свої праці Г. І. Балюк [76], а Т. О. Коваленко дослідила дефекти правового регулювання охорони земель у процесі вирощування сільськогосподарських культур для виробництва біопалива [77]. Правовим аспектам юридичних та організаційно-технічних засобів охорони земель, її ґрунтозахисних гарантій присвячено праці Т. Г. Ковальчук [78].

10) Розвиток інституту юридичної відповідальність у земельному праві

У площині юридичної відповідальності у земельному праві на особливу увагу заслуговує дисертаційне дослідження Т. Б. Саркісової на тему "Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності в Україні". Учена запропонувала альтернативне визначення юридичної відповідальності за земельні правопорушення як особливого виду правовідношення охоронювального типу, яке виникає внаслідок поєднання правової норми про юридичну відповідальність із земельним правопорушенням як юридичним фактом, в якому реалізується право держави захистити відповідні цінності, на які посягає земельне правопорушення, відновити порушене право або вимагати відшкодування шкоди, тобто покарати винну особу, а правопорушник зобов'язаний зазнати певних позбавлень особистого, майнового чи організаційного характеру [79, с. 38]. Авторка ґрунтовно проаналізувала склад земельних правопорушень, зробила їхню детальну класифікацію, дослідила практику застосування юридичної відповідальності за їхнє скоєння.

Проблеми застосування майнової відповідальності за земельні правопорушення детально досліджено у дисертаційному дослідженні М. В. Краснової [80].

11) Розвиток вчення про правовий режим земель окремих категорій

Під керівництвом та за безпосередньої участі вчених КНУ імені Тараса Шевченка здійснено численні дослідження і відкриття з проблематики Особливої частини земельного права України.

Однією з ключових категорій земель в Україні були і залишаються землі сільськогосподарського призначення. У цій площині багато наукових праць присвячено правовому режиму цих земель через призму організаційно-правових форм здійснення сільськогосподарської діяльності. Так, В. І. Лебідь проаналізував правове становище особистих селянських господарств в Україні [81], С. І. Марченко розглядала організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні [82], В. А. Поліщук досліджував правове регулювання сільськогосподарського садівництва в Україні [83], В. В. Дударенко аналізував правовий режим земель сільськогосподарського призначення через призму правового статусу аграрних холдингів [84].

Правового режиму земель сільськогосподарського призначення безпосередньо стосується вирішення доленосного для незалежної української держави питання відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення. У цьому ключі вчені університету активно долучилися до важливих державно-правових процесів. Чи не найбільше з приводу скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення писав А. М. Мірошниченко, який у своїх працях і виступах докладно обґрунтував шкідливість для України та її громадян тривалої заборони на відчуження земельних ділянок цієї категорії [67]. Правові питання ефективного використання чи обігу земель сільськогосподарського призначення піднімала у своїх публікація Т. Г. Ковальчук [12]. Правові аспекти ринку земель сільськогосподарського призначення досліджували також аспіранти кафедри, зокрема, Е. С. Юрченко у своїй дисертації "Право сільськогосподарського землекористування в Україні" та однойменній монографії зазначила, що існування різних правових моделей набуття права сільськогосподарського землекористування забезпечить можливість суб'єктам агробізнесу обирати найбільш прийнятний варіант консолідації земель і збільшення розмірів земельних масивів законним шляхом, а також сприятиме детінізації ринку права сільськогосподарського землекористування [26, с. 189].

Учені університету не залишили без уваги правові режими земель також інших категорій, які детально досліджені в дисертаційних роботах аспірантів юридичного факультету (Інституту права). Зокрема, А. П. Кулинич провів дисертаційне дослідження на тему "Правовий режим земель міських територіальних громад в Україні", присвячене земельно-правовим аспектам реформи децентралізації в Україні [85]; О. В. Бевз досліджувала правовий режим земель історико-культурного призначення в Україні [86]; В. В. Кононов проаналізував правовий режим і проблеми земель прибережних захисних смуг в Україні [87]; О. С. Федотова

досліджувала правовий режим земель річкового та морського транспорту України [88]; правові проблеми землі як об'єкта інвестиційного розвитку стали предметом наукових пошуків М. О. Ковальчука [89].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що вчені КНУ імені Тараса Шевченка гідно представляють і розвивають земельне право як галузь, науку та навчальну дисципліну із самого початку проголошення незалежності України. У межах цієї статті не можливо показати повною мірою науковий доробок працівників КНУ імені Тараса Шевченка та їхніх учнів за добу незалежної України. Проте охарактеризовані основні наукові досягнення підкреслюють вагомий внесок земельно-правової науки КНУ імені Тараса Шевченка у розбудову науки земельного права незалежної України. Завдяки активній життєвій позиції професорсько-викладацького складу на теренах юридичного факультету (Інституту права) КНУ імені Тараса Шевченка виросла достойна наукова плеяда дослідників, викладачів, практичних працівників, державних діячів, основний науковий інтерес яких складає земельне право, його практичне втілення та вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Коваленко Т.О. Зародження еколого-правових, земельно-правових та аграрно-правових досліджень на юридичному факультеті Університету Святого Володимира. *Юридичний факультет Університету Святого Володимира в персоналіях його викладачів та вчених* : зб. матер. Першої міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 лист. 2015 р. / ред. кол. І.С. Гриценко та ін. К. : Талком, 2015. С. 256-260.
2. Коваленко Т.О. Кафедра трудового, колгоспного і земельного права юридичного факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка: становлення та розвиток (1972 р. – 1987 р.). *Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку* : матеріали "круглого столу" (м. Київ, 27 трав. 2016 р.) / за ред. М.В. Краснової, Т.О. Коваленко; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Чернівці : Кондратьєв А.В., 2016. С. 35-42.
3. Андрейцев В.І. Правові засади земельної реформи і приватизації земель в Україні. Навч.-практ. посіб. К. : Істина, 1999. 319 с.
4. Андрейцев В.І. Земельне право і законодавство суверенної України: Актуальні проблеми практичної теорії. К. : Знання, 2005. 445 с.
5. Носік В.В. Земля як об'єкт права власності. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2000. Вип. 38. С. 33-40.
6. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
7. Ковальчук Т.Г. Правові аспекти розмежування правового регулювання відносин, об'єктами яких виступають земельні ділянки та нерухоме майно. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2005. Вип. 67/69. С. 12-15.
8. Мірошниченко А.М. Проблемні питання розподілу земель на категорії. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 12 (50). С. 42-51.
9. Щербина М.С. Принцип єдності юридичної долі земельної ділянки та об'єктів нерухомості, які на ній розташовані : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2016. 20 с.
10. Мірошниченко А.М. Земельне право України : підручник. К. : Алерта, 2013. 512 с.
11. Правдюк В.М. Поділ земель за цільовим призначенням за законодавством України : монографія. К. : Алерта, 2018. 204 с.
12. Ковальчук Т.Г. Ринок земель сільськогосподарського призначення: ефективне використання чи обіг (правові проблеми). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2005. Вип. 68. С. 54-59.
13. Носік В.В. Земельне право України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Реформування правової системи України: проблеми і перспективи розвитку в контексті європейських інтеграційних процесів*. Зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 28-29 квіт. 2004 р. В 2 ч. / Редкол. : С.А. Єрохін, В.Ф. Погорілко, Я.М. Шевченко та ін. К. : Національна академія управління, 2004. Ч. 2. С. 415.
14. Носік В.В. Земельне право в Україні : методологія, теорія, перспективи розвитку. *Правова доктрина України: у 5 т. Т. 4: Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права* / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Х. : Право, 2013. С. 623-643.
15. Носік В.В. Юридична природа сучасного земельного права України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 7-8. С. 50-58.
16. Коваленко Т.О. Межі та сфера правового регулювання земельних відносин в Україні. *Держава і право. Юрид. науки*. 2015. Вип. 70. С. 185-197.
17. Коваленко Т.О. Зародження еколого-правових, земельно-правових та аграрно-правових досліджень на юридичному факультеті Університету Святого Володимира. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2016. Вип. 1 (102). С. 18-21.
18. Ковальчук Т.Г. Розвиток науки земельного права на юридичному факультеті Київського університету. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2009. № 81. С. 206-212.
19. Льовочкіна В.М. Правове регулювання обігу земель за законодавством КНР та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2016. 20 с.
20. Земельне право України: підруч. [Г.І. Балюк, Т.О. Коваленко, В.В. Носік та ін.] / за ред. В.В. Носіка. К. : ВПЦ "Київський університет", 2008. 511 с.
21. Мірошниченко А.М., Марусенко Р.І. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України. К. : Правова єдність, 2009. 496 с.
22. Земельний кодекс України з постатейними матеріалами : зб. нормативно-правових актів та матеріалів суд. практики: Вид 2-е. За станом нормативно-правових актів та актів органів судової влади на 1 лют. 2007 р. / Упор. А.М. Мірошниченко. Наук. ред. В.В. Носік. К. : Фізична особа – суб'єкт видавничої справи Романчук Р.С., 2007. 720.
23. Мірошниченко А.М. Принципи права як джерела земельного права України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2009. № 81. С. 220-223.
24. Коваленко Т.О. Реалізація принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні : проблеми законодавчого забезпечення: монографія. К. : Правова Єдність, 2017. 672 с.
25. Коваленко Т.О. Проблеми законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2014. 34 с.
26. Юрченко Е.С. Право сільськогосподарського землекористування в Україні: теоретичні та практичні аспекти : монографія / за ред. д-ра юрид. наук Т. О. Коваленко. Київ. Алерта, 2019. 234 с.
27. Шевченко В.В. Реалізація принципу свободи договору в земельному праві України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2016. 20 с.
28. Мірошниченко А.М. Нормування як засіб правового регулювання земельних відносин : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2004. 19 с.
29. Мірошниченко А.М. Нормативні документи як джерела земельного права. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2005. Вип. 65. С. 38-42.
30. Кузьменко Н.О. Рішення органів місцевого самоврядування в механізмі правового регулювання земельних відносин : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2018. 20 с.
31. Кузьменко Н.О. Рішення органів місцевого самоврядування в механізмі правового регулювання земельних відносин : монографія. К. : Алерта, 2018. 246 с.
32. Коваленко Т.О. Звичаєво-правове регулювання земельних відносин на території України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 9. С. 63-73.
33. Коваленко Т.О. Практика Європейського суду з прав людини як джерело земельного права України. *Юридична Україна*. 2016. № 11-12. С. 82-88.
34. Балюк Г.І. Дотримання вимог земельного законодавства як вимога забезпечення національної безпеки України. *Земельне право України*. 2006. № 9. С. 3-5.
35. Коваленко Т.О. Систематизація як засіб підвищення ефективності правового регулювання земельних відносин в Україні. *Юридична Україна*. 2011. № 3. С. 75-80.
36. Мірошниченко А.М. Необхідність, передумови та спосіб здійснення кодифікації земельного законодавства України. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 3. С. 256-263.
37. Коваленко Т.О. Правові аспекти адаптації земельного законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Публічне право*. 2016. № 2. С. 19-26.
38. Мірошниченко А.М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні : монографія. К. : Алеута ; КНТ; ЦУЛ, 2009. 268 с.
39. Мірошниченко А.М. Колізії у правовому регулюванні земельних відносин в Україні : автореф. дис. … доктора юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2010. 31 с.
40. Коваленко Т.О. Юридичні дефекти правового регулювання земельних відносин в Україні : монографія. К. : ВПЦ "Київський університет"; Юрінком Інтер, 2013. 632 с.
41. Коваленко Т.О. Колізія нормативно-правових актів земельного законодавства та її вплив на ефективність земельно-правового регулювання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2010. Вип. 84. С. 39-43.
42. Коваленко Т.О. Прогалини в земельному праві України : поняття та сутність. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2010. Вип. 85. С. 54-59.
43. Заєць О.І. Правові аспекти земельної реформи в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 1999. 20 с.
44. Заєць О.І. Правові аспекти земельної реформи в Україні : монографія. К.: ВПЦ "Київський університет", 2006. 185 с.
45. Носік В.В. Соціально-економічні та правові аспекти здійснення земельної реформи в Україні й інших державах європейської орієнтації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2004. Вип. 56/59. С. 18-21.

46. Носик В.В. Методологические и теоретические основы правовой идеологии земельной реформы в Украине. *Ежегодник украинского права*. 2013. № 5. С. 485-491.

47. Коваленко Т.О. Правові аспекти реструктуризації недержавних сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2002. 21 с.

48. Мірошниченко А.М., Пушкар П.В. Досвід проведення земельних реформ у країнах Європи та Америки. *Право України*. 2009. № 9. С. 123-132.

49. Максименко М.І. Правове забезпечення оптимізації структури землекористування в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2013. 17 с.

50. Куцевич О.П. Правові питання консолідації земель в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2014. 17 с.

51. Zaiets, O., Vlasenko, Y., Busuyok, D., Pozniak, E. Ecological aspect of legal provision of modern land reform as a factor of sustainable development (2021) European Journal of Sustainable Development, 10 (1), pp. 168-184.

52. Євстігнєєв А.С. Правове забезпечення вимог екологічної безпеки в процесі приватизації земель в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2009. 18 с.

53. Мірошниченко А.М., Мартин А.Г, Ріпенко А.І. Проблеми та перспективи безоплатної приватизації земель громадянами. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2012. № 3-4. С. 46-59.

54. Гринько С.В. Правові аспекти реєстрації прав на землю : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2003. 20 с.

55. Костяшкін І.О. Право загального землекористування громадян : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 19 с.

56. Марусенко Р.І. Правові аспекти земельних сервітутів в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 19 с.

57. Костяшкін І.О. Проблеми правового забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні : автореф. дис. … доктора юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2017. 36 с.

58. Єлісєва О.В. Припинення права приватної власності на земельну ділянку за законодавством України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2006. 20 с.

59. Бахуринська М.М. Правові засади концесії земельної ділянки за законодавством України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2008. 20 с.

60. Балюк Г.І. Деякі проблеми вирішення судами земельних спорів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 6. С. 68-81.

61. Краснова М.В. Правові аспекти гарантій прав на землю. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2004. Вип. 58. С. 99 -107. Вип. 59. С. 144-148.

62. Носік В., Коваленко Т. Щодо правової природи земельної частки (паю). *Право України*. 2000. № 3. С. 48-53.

63. Мірошниченко А.М. Правова природа та проблеми реалізації права на земельну частку (пай). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2005. Вип. 63. С. 37-40.

64. URL: https://univ-kiev.academia.edu/AnatoliiMiroshnychenko (дата звернення: 06.06.2021).

65. Мягкоход Ю.В. Способи захисту земельних прав за законодавством України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2014. 20 с.

66. Третяк Т.О. Теоретичні проблеми земельно-правового регулювання добросусідства в Україні : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2021. 36 с.

67. Заєць О.І. Набуття прав на землю за земельним законодавством України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 11. С. 35-45.

68. Заєць О.І. Розвиток сучасної правничої думки про право власності на природні ресурси та комплекси в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2005. № 63. С. 9-13.

69. Бусуйок Д.В. Управлінські та сервісні правовідносини у земельному праві України : монографія. К. : Ніка-Центр, 2017. 352 с.

70. Коваленко Т.О. Ефективність законодавчого забезпечення державного контролю у сфері використання та охорони земель. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 10. С. 51-59.

71. Старостенко Д.М. Правове регулювання межування земель в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2009. 18 с.

72. Лисенко Я.О. Правове регулювання земельних юрисдикційних відносин в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2011. 20 с.

73. Балюк Г.І. Проблеми соціальної ефективності діяльності прокуратури по нагляду за додержанням і застосуванням земельного законодавства. *Земельне право України*. 2006. № 6. С. 49-56.

74. Єлькін С.В. Правове регулювання ландшафтного використання та охорони земель в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2012. 20 с.

75. Місінкевич А.Л. Правове забезпечення рекультивації земель в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2014. 17 с.

76. Балюк Г.І., Безугла В.В. Правові аспекти використання радіоактивно забруднених земель. *Проблемы земельной реформы в Украине* : материалы научн. – практ. конфер., г. Киев, 27-28 октября 1994 г. К. : СОПС, 1994. С. 29-31.

77. Коваленко Т.О. Охорона земель при вирощуванні сільськогосподарських культур для виробництва біопалива: дефекти правового регулювання. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія "Право"*. 2010. Вип. 156. С. 137-147.

78. Ковальчук Т.Г. Правові аспекти ґрунтозахисних гарантій охорони земель. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юрид. науки*. 2004. Вип. 58. С. 112-116.

79. Саркісова Т.Б. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2012. 17 с.

80. Краснова М.В. Проблеми компенсації шкоди за екологічним законодавством України : автореф. дис. … доктора юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2010. 34 с.

81. Лебідь В.І. Правове становище особистих селянських господарств в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2002. 21 с.

82. Марченко С.І. Організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2008. 17 с.

83. Поліщук В.А. Правове регулювання сільськогосподарського садівництва в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2017. 20 с.

84. Дударенко В.В. Правовий статус аграрних холдингів в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2019. 20 с.

85. Кулинич А.П. Правовий режим земель міських територіальних громад в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2019. 18 с.

86. Бевз О.В. Правовий режим земель історико-культурного призначення в Україні (історичні ареали населених місць) : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2013. 18 с.

87. Кононов В.В. Правовий режим земель прибережних захисних смуг в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2013. 15 с.

88. Федотова О.С. Правовий режим земель річкового та морського транспорту України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2013. 16 с.

89. Ковальчук М.О. Земля як об'єкт інвестиційного розвитку за законодавством України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2014. 19 с.

References

1. Kovalenko, T.O. (2015) Zarodzhennia ekoloho-pravovykh, zemelno-pravovykh ta ahrarno-pravovykh doslidzhen na yurydychnomu fakulteti Universytetu Sviatoho Volodymyra [The emergence of environmental law, land law and agrarian law research at the Faculty of Law, University of St. Vladimir]. U Yurydychnyi fakultet Universytetu Sviatoho Volodymyra v personaliiakh yoho vykladachiv ta vchenykh [Faculty of Law of St. Vladimir's University in the personalities of its teachers and scientists] : zb. mater. Pershoi mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kyiv, 27 lyst. 2015 r. / red. kol. I.S. Hrytsenko ta in. (s. 256-260). Kyiv: Talkom (in Ukrinian).

2. Kovalenko, T.O. (2016) Kafedra trudovoho, kolhospnoho i zemelnoho prava yurydychnoho fakultet Kyivskoho derzhavnoho universytetu im. T. H. Shevchenka: stanovlennia ta rozvytok (1972 r. – 1987 r.) [Department of Labor, Kolkhoz and Land Law of the Faculty of Law of Taras Shevchenko Kyiv State University: formation and development (1972 – 1987)]. U Konstytutsiini zasady ahrarnoho, zemelnoho ta ekolohichnoho prava: 20 rokiv rozvytku : materialy "kruhloho stolu" [Constitutional principles of agrarian, land and ecological law: 20 years of development: materials of the "round table"] (m. Kyiv, 27 trav. 2016 r.) / za red. M.V. Krasnovoi, T.O. Kovalenko; Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka (s. 35-42). Chernivtsi : Kondratiev A.V. (in Ukrinian).

3. Andreitsev, V.I. (1999) Pravovi zasady zemelnoi reformy i pryvatyzatsii zemel v Ukraini. Navch.-prakt. posib [Legal basis of land reform and land privatization in Ukraine: training manual]. Kyiv: Istyna (in Ukrinian).

4. Andreitsev, V.I. (2005) Zemelne pravo i zakonodavstvo suverennoi Ukrainy: Aktualni problemy praktychnoi teorii [Land law and legislation of sovereign Ukraine: Current issues of practical theory]. Kyiv: Znannia (in Ukrinian).

5. Nosik, V.V. (2000) Zemlia yak obiekt prava vlasnosti [Land as an object of property rights]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (38), 33-40 (in Ukrinian).

6. Nosik, V.V. (2006) Pravo vlasnosti na zemliu Ukrainskoho narodu : monohrafiia [The right of ownership of the land of the Ukrainian people: monograph]. Kyiv: Yurinkom Inter (in Ukrinian).

7. Kovalchuk, T.H. (2005) Pravovi aspekty rozmezhuvannia pravovoho rehuliuvannia vidnosyn, obiektamy yakykh vystupaiut zemelni dilianky ta nerukhome maino [Legal aspects of delimitation of legal regulation of relations, the objects of which are land and real estate]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (67/69), 12-15 (in Ukrinian).

8. Miroshnychenko, A.M. (2005) Problemni pytannia rozpodilu zemel na katehorii [Problematic issues of land division into categories]. Biuleten Ministerstva yustytsii Ukrainy [Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine], (12), 42-51 (in Ukrinian).

9. Shcherbyna, M.S. (2016) Pryntsyp yednosti yurydychnoi doli zemelnoi dilianky ta obiektiv nerukhomosti, yaki na nii roztashovani [The principle of unity of the legal fate of the land and real estate, which are located on it] : avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrinian).

10. Miroshnychenko, A.M. (2013) Zemelne pravo Ukrainy : pidruchnyk [Land law of Ukraine: textbook]. Kyiv: Alerta (in Ukrinian).

11. Pravdiuk, V.M. (2018) Podil zemel za tsilovym pryznachenniam za zakonodavstvom Ukrainy : monohrafiia [Division of lands by purpose according to the legislation of Ukraine: monograph]. Kyiv: Alerta (in Ukrainian).

12. Kovalchuk, T.H. (2005) Rynok zemel silskohospodarskoho pryznachennia: efektyvne vykorystannia chy obih (pravovi problemy) [Agricultural land market: efficient use or circulation (legal issues)]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (68), 54-59 (in Ukrainian).

13. Nosik, V.V. (2004) Zemelne pravo Ukrainy: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku [Land law of Ukraine: current status and prospects]. Reformuvannia pravovoi systemy Ukrainy: problemy i perspektyvy rozvytku v konteksti yevropeiskykh intehratsiinykh protsesiv [Reforming the legal system of Ukraine: problems and prospects for development in the context of European integration processes]. Zb. nauk. prats Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kyiv, 28-29 kvit. 2004 p. V 2 ch. / Redkol. : S.A. Yerokhin, V.F. Pohorilko, Ya.M. Shevchenko ta in. (s. 415). Kyiv: Natsionalna akademiia upravlinnia (in Ukrainian).

14. Nosik, V.V. (2013) Zemelne pravo v Ukrain : metodolohiia, teoriia, perspektyvy rozvytku [Land law in Ukraine: methodology, theory, prospects]. Pravova doktryna Ukrainy: u 5 t. [Legal doctrine of Ukraine: in 5 vols.]. T. 4: Doktrynalni problemy ekolohichnoho, ahrarnoho ta hospodarskoho prava [Vol. 4: Doctrinal problems of ecological, agrarian and economic law] / za zah. red. Yu.S. Shemshuchenka. (s. 623-643). Kharkiv: Pravo (in Ukrainian).

15. Nosik, V.V. (2008) Yurydychna pryroda suchasnoho zemelnoho prava Ukrainy [Legal nature of modern land law of Ukraine]. Biuleten Ministerstva yustytsii Ukrainy [Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine], (7-8), 50-58 (in Ukrainian).

16. Kovalenko, T.O. (2015) Mezhi ta sfera pravovoho rehuliuvannia zemelnykh vidnosyn v Ukraini [Boundaries and the scope of legal regulation of land relations in Ukraine]. Derzhava i pravo. Yuryd. Nauky [State and law. Jurid. sciences], (70), 185-197 (in Ukrainian).

17. Kovalenko, T.O. (2016) Zarodzhennia ekoloho-pravovykh, zemelno-pravovykh ta ahrarno-pravovykh doslidzhen na yurydychnomu fakulteti Universytetu Sviatoho Volodymyra [The emergence of environmental law, land law and agrarian law research at the Faculty of Law, University of St. Vladimir]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (1), 18-21 (in Ukrainian).

18. Kovalchuk, T.H. (2009) Rozvytok nauky zemelnoho prava na yurydychnomu fakulteti Kyivskoho universytetu [Development of the science of land law at the Faculty of Law, University of Kiev]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (81), 206-212 (in Ukrainian).

19. Lovochkina, V.M. (2016) Pravove rehuliuvannia obihu zemel za zakonodavstvom KNR ta Ukrainy: porivnialno-pravovyi analiz [Legal regulation of land circulation under the laws of China and Ukraine: comparative legal analysis]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv, 2016 (in Ukrainian).

20. Zemelne pravo Ukrainy: pidruch [Land law of Ukraine: textbook] [Baliuk, H.I., Kovalenko, T.O., Nosik, V.V. ta in.] (2008) / za red. V.V. Nosika. Kyiv: VPTs "Kyivskyi universytet" (in Ukrainian).

21. Miroshnychenko, A.M., Marusenko, R.I. (2009) Naukovo-praktychnyi komentar Zemelnoho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Land Code of Ukraine]. Kyiv: Pravova yednist (in Ukrainian)/

22. Zemelnyi kodeks Ukrainy z postateinymy materialamy: zb. normatyvno-pravovykh aktiv ta materialiv sud. praktyky [Land Code of Ukraine with article-by-article materials: collection. regulations and court materials. practices]. Vyd 2-e. Za stanom normatyvno-pravovykh aktiv ta aktiv orhaniv sudovoi vlady na 1 liut. 2007 r. / Upor. A.M. Miroshnychenko. Nauk. red. V.V. Nosik (2007) Kyiv: Fizychna osoba – subiekt vydavnychoi spravy Romanchuk P.S. [Emphasis. Miroshnichenko, A.M. Science. ed. Nosik, VV. (2007) Kyiv: Individual – the subject of publishing Romanchuk, P.S.] (in Ukrainian).

23. Miroshnychenko, A.M. (2009) Pryntsypy prava yak dzherela zemelnoho prava Ukrainy [Principles of law as a source of land law of Ukraine]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (81), 220-223 (in Ukrainian).

24. Kovalenko, T.O. (2017) Realizatsiia pryntsypu zakonnosti u rehuliuvanni zemelnykh vidnosyn v Ukraini : problemy zakonodavchoho zabezpechennia: monohrafiia [Realization of the principle of legality in the regulation of land relations in Ukraine: problems of legislative support: monograph]. Kyiv: Pravova Yednist (in Ukrainian).

25. Kovalenko, T.O. (2014) Problemy zakonodavchoho zabezpechennia realizatsii pryntsypu zakonnosti u rehuliuvanni zemelnykh vidnosyn v Ukraini [Problems of legislative regulation of the implementation of the principle of legality in the regulation of land relations in Ukraine]: avtoref. dys. ... doktora yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

26. Yurchenko, E.S. (2019) Pravo silskohospodarskoho zemlekorystuvannia v Ukraini: teoretychni ta praktychni aspekty : monohrafiia [Law of agricultural land use in Ukraine: theoretical and practical aspects: monograph] / za red. d-ra yuryd. nauk T.O. Kovalenko. Kyiv: Alerta (in Ukrainian).

27. Shevchenko, V.V. (2016) Realizatsiia pryntsypu svobody dohovoru v zemelnomu pravi Ukrainy [Realization of the principle of freedom of contract in the land law of Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

28. Miroshnychenko, A.M. (2004) Normuvannia yak zasib pravovoho rehuliuvannia zemelnykh vidnosyn [Standardization as a means of legal regulation of land relations]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv, 2004 (in Ukrainian).

29. Miroshnychenko, A.M. (2005) Normatyvni dokumenty yak dzherela zemelnoho prava [Standardization as a means of legal regulation of land relations]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (65), 38-42 (in Ukrainian).

30. Kuzmenko, N.O. (2018) Rishennia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v mekhanizmi pravovoho rehuliuvannia zemelnykh vidnosyn [Decision of local governments in the mechanism of legal regulation of land relations]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

31. Kuzmenko, N.O. (2018_ Rishennia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v mekhanizmi pravovoho rehuliuvannia zemelnykh vidnosyn : monohrafiia [Decision of local governments in the mechanism of legal regulation of land relations: monograph]. Kyiv: Alerta (in Ukrainian).

32. Kovalenko, T.O. (2009) Zvychaievo-pravove rehuliuvannia zemelnykh vidnosyn na terytorii Ukrainy [Customary legal regulation of land relations in Ukraine]. Biuleten Ministerstva yustytsii Ukrainy [Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine], (9), 63-73 (in Ukrainian).

33. Kovalenko, T.O. (2016) Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzherelo zemelnoho prava Ukrainy [The case law of the European Court of Human Rights as a source of land law of Ukraine]. Yurydychna Ukraina [Legal Ukraine], (11-12), 82-88 (in Ukrainian).

34. Baliuk, H.I. (2006) Dotrymannia vymoh zemelnoho zakonodavstva yak vymoha zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Compliance with land legislation as a requirement to ensure national security of Ukraine]. Zemelne pravo Ukrainy [Land law of Ukraine], (9), 3-5 (in Ukrainian).

35. Kovalenko, T.O. (2011) Systematyzatsiia yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti pravovoho rehuliuvannia zemelnykh vidnosyn v Ukraini [Systematization as a means of increasing the effectiveness of legal regulation of land relations in Ukraine]. Yurydychna Ukraina [Legal Ukraine], (3), 75-80 (in Ukrainian).

36. Miroshnychenko, A.M. (2008) Neobkhidnist, peredumovy ta sposib zdiisnennia kodyfikatsii zemelnoho zakonodavstva Ukrainy [Necessity, prerequisites and method of codification of land legislation of Ukraine]. Chasopys Kyivskoho universytetu prava [Journal of Kyiv University of Law], (3), 256-263 (in Ukrainian).

37. Kovalenko, T.O. (2016) Pravovi aspekty adaptatsii zemelnoho zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu [Legal aspects of adaptation of land legislation of Ukraine to the legislation of the European Union]. Publichne pravo [Public law], (2), 19-26 (in Ukrainian).

38. Miroshnychenko, A.M. (2009) Kolizii v pravovomu rehuliuvanni zemelnykh vidnosyn v Ukraini : monohrafiia [Conflicts of law in the legal regulation of land relations in Ukraine: monograph]. Kyiv: Aleuta ; KNT; TsUL (in Ukrainian).

39. Miroshnychenko, A.M. (2010) Kolizii u pravovomu rehuliuvanni zemelnykh vidnosyn v Ukraini [Conflicts of law in the legal regulation of land relations in Ukraine]: avtoref. dys. … doktora yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

40. Kovalenko, T.O. (2013) Yurydychni defekty pravovoho rehuliuvannia zemelnykh vidnosyn v Ukraini : monohrafiia [Legal defects of legal regulation of land relations in Ukraine: monograph]. Kyiv: VPTs "Kyivskyi universytet"; Yurinkom Inter (in Ukrainian).

41. Kovalenko, T.O. (2010) Koliziia normatyvno-pravovykh aktiv zemelnoho zakonodavstva ta yii vplyv na efektyvnist zemelno-pravovoho rehuliuvannia [The conflict of regulations of land legislation and its impact on the effectiveness of land regulation]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (84), 39-43 (in Ukrainian).

42. Kovalenko, T.O. (2010) Prohalyny v zemelnomu pravi Ukrainy : poniattia ta sutnist [Gaps in land law of Ukraine: concept and essence]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (85), 54-59 (in Ukrainian).

43. Zaiets, O.I. (1999) Pravovi aspekty zemelnoi reformy v Ukraini [Legal aspects of land reform in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

44. Zaiets, O.I. (2006) Pravovi aspekty zemelnoi reformy v Ukraini: monohrafiia [Legal aspects of land reform in Ukraine: monograph]. Kyiv: VPTs "Kyivskyi universytet" (in Ukrainian).

45. Nosik, V.V. (2004) Sotsialno-ekonomichni ta pravovi aspekty zdiisnennia zemelnoi reformy v Ukraini y inshykh derzhavakh yevropeiskoi oriientatsii [Socio-economic and legal aspects of land reform in Ukraine and other European countries]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (56/59), 18-21 (in Ukrainian).

46. Nosyk, V.V. (2013) Metodolohycheskye y teoretycheskye osnovы pravovoi ydeolohyy zemelnoi reformы v Ukrayne [Methodological and theoretical foundations of the legal ideology of land reform in Ukraine]. Ezhehodnyk ukraynskoho prava [Yearbook of Ukrainian law], (5), 485-491 (in Ukrainian).

47. Kovalenko, T.O. (2002) Pravovi aspekty restrukturyzatsii nederzhavnykh silskohospodarskykh pidpryiemstv [Legal aspects of restructuring of non-state agricultural enterprises]: avtorefer. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

48. Miroshnychenko, A.M., Pushkar, P.V. (2009) Dosvid provedennia zemelnykh reform u krainakh Yevropy ta Ameryky [Experience of land reforms in Europe and America]. Pravo Ukrainy [Law of Ukraine], (9), 123-132 (in Ukrainian).

49. Maksymenko, M.I. (2013) Pravove zabezpechennia optymizatsii struktury zemlekorystuvannia v Ukraini [Legal support of land use structure optimization in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

50. Kutsevych, O.P. (2014) Pravovi pytannia konsolidatsii zemel v Ukraini [Legal issues of land consolidation in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

51. Zaiets, O., Vlasenko, Y., Busuyok, D., Pozniak, E. (2021) Ecological aspect of legal provision of modern land reform as a factor of sustainable development. *European Journal of Sustainable Development*, (10), 168-184 (in English).

52. Yevstihnieiev, A.S. (2009) Pravove zabezpechennia vymoh ekolohichnoi bezpeky v protsesi pryvatyzatsii zemel v Ukraini [Legal provision of environmental safety requirements in the process of land privatization in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

53. Miroshnychenko, A.M., Martyn, A.H, Ripenko, A.I. (2012) Problemy ta perspektyvy bezoplatnoi pryvatyzatsii zemel hromadianamy [Problems and prospects of free privatization of land by citizens]. Zemleustrii, kadastr i monitorynh zemel [Land management, cadastre and land monitoring], (3-4), 46-59 (in Ukrainian).

54. Hrynko, S.V. (2003) Pravovi aspekty reiestratsii prav na zemliu [Legal aspects of registration of land rights]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

55. Kostiashkin, I.O. (2005) Pravo zahalnoho zemlekorystuvannia hromadian [The right of general land use of citizens]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

56. Marusenko, R.I. (2005) Pravovi aspekty zemelnykh servitutiv v Ukraini [Legal aspects of land easements in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

57. Kostiashkin, I.O. (2017) Problemy pravovoho zabezpechennia sotsialnoi funktsii prava vlasnosti na zemliu v Ukraini [Problems of legal provision of social function of land ownership in Ukraine]: avtoref. dys. … doktora yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

58. Yelisieva, O.V. (2006) Prypynennia prava pryvatnoi vlasnosti na zemelnu dilianku za zakonodavstvom Ukrainy [Termination of private ownership of land under the laws of Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

59. Bakhurynska, M.M. (2008) Pravovi zasady kontsesii zemelnoi dilianky za zakonodavstvom Ukrainy [Legal principles of concession of the land plot according to the legislation of Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

60. Baliuk, H.I. (2008) Deiaki problemy vyrishennia sudamy zemelnykh sporiv [Some problems of resolving land disputes by courts]. Biuleten Ministerstva yustytsii Ukrainy [Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine], (6), 68-81 (in Ukrainian).

61. Krasnova, M.V. (2004) Pravovi aspekty harantii prav na zemliu [Legal aspects of guarantees of land rights]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (58), 99 -107; (59), 144-148 (in Ukrainian).

62. Nosik, V., Kovalenko, T. (2000) Shchodo pravovoi pryrody zemelnoi chastky (paiu) [Regarding the legal nature of the land share (share)]. Pravo Ukrainy [Law of Ukraine], (3), 48-53 (in Ukrainian).

63. Miroshnychenko, A.M. (2005) Pravova pryroda ta problemy realizatsii prava na zemelnu chastku (pai) [Legal nature and problems of realization of the right to the land share (share)]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (63), 37-40 (in Ukrainian).

64. URL: https://univ-kiev.academia.edu/AnatoliiMiroshnychenko (data zvernennia: 06.06.2021) (in Ukrainian).

65. Miahkokhod, Yu.V. (2014) Sposoby zakhystu zemelnykh prav za zakonodavstvom Ukrainy [Methods of protection of land rights under the legislation of Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

66. Tretiak, T.O. (2021) Teoretychni problemy zemelno-pravovoho rehuliuvannia dobrosusidstva v Ukraini [Theoretical problems of land and legal regulation of good neighborliness in Ukraine]: avtoref. dys. ... doktora yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

67. Zaiets, O.I. (2005) Nabuttia prav na zemliu za zemelnym zakonodavstvom Ukrainy [Acquisition of land rights under the land legislation of Ukraine]. Biuleten Ministerstva yustytsii Ukrainy [Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine], (11), 35-45 (in Ukrainian).

68. Zaiets, O.I. (2005) Rozvytok suchasnoi pravnychoi dumky pro pravo vlasnosti na pryrodni resursy ta kompleksy v Ukraini [Development of modern legal thought about the right of ownership of natural resources and complexes in Ukraine]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (63), 9-13 (in Ukrainian).

69. Busuiok, D.V. (2017) Upravlinski ta servisni pravovidnosyny u zemelnomu pravi Ukrainy : monohrafiia [Management and service legal relations in land law of Ukraine: monograph]. Kyiv: Nika-Tsentr (in Ukrainian).

70. Kovalenko, T.O. (2008) Efektyvnist zakonodavchoho zabezpechennia derzhavnoho kontroliu u sferi vykorystannia ta okhorony zemel [The effectiveness of legislative support of state control in the field of land use and protection]. Biuleten Ministerstva yustytsii Ukrainy [Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine], (10), 51-59 (in Ukrainian).

71. Starostenko, D.M. (2009) Pravove rehuliuvannia mezhuvannia zemel v Ukraini [Legal regulation of land surveying in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

72. Lysenko, Ya.O. (2011) Pravove rehuliuvannia zemelnykh yurysdyktsiinykh vidnosyn v Ukraini [Legal regulation of land jurisdictional relations in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

73. Baliuk, H.I. (2006) Problemy sotsialnoi efektyvnosti diialnosti prokuratury po nahliadu za doderzhanniam i zastosuvanniam zemelnoho zakonodavstva [Problems of social efficiency of activity of prosecutor's office on supervision of observance and application of the land legislation]. Zemelne pravo Ukrainy [Land law of Ukraine], (6), 49-56 (in Ukrainian).

74. Yelkin, S.V. (2012) Pravove rehuliuvannia landshaftnoho vykorystannia ta okhorony zemel v Ukraini [Legal regulation of landscape use and protection of lands in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

75. Misinkevych, A.L. (2014) Pravove zabezpechennia rekultyvatsii zemel v Ukraini [Legal support of land reclamation in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

76. Baliuk, H.I., Bezuhla, V.V. (1994) Pravovi aspekty vykorystannia radioaktyvno zabrudnenykh zemel [Legal aspects of the use of radioactively contaminated lands]. Problemы zemelnoi reformy v Ukrayne : materyaly nauchn. – prakt. konfer., h. Kyev, 27-28 oktiabria 1994 h. [Problems of land reform in Ukraine: materials of scientific-practic. conference, Kiev, October 27-28, 1994] (s. 29-31) Kyiv: SOPS (in Ukrainian).

77. Kovalenko, T.O. (2010) Okhorona zemel pry vyroshchuvanni silskohospodarskykh kultur dlia vyrobnytstva biopalyva: defekty pravovoho rehuliuvannia [Land protection in the cultivation of crops for biofuel production: defects in legal regulation]. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia "Pravo" [Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Law series], (156), 137-147 (in Ukrainian).

78. Kovalchuk, T.H. (2004) Pravovi aspekty gruntozakhysnykh harantii okhorony zemel [Legal aspects of soil protection guarantees of land protection]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yuryd. Nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Jurid. sciences], (58), 112-116 (in Ukrainian).

79. Sarkisova, T.B. (2012) Zemelne pravoporushennia yak pidstava yurydychnoi vidpovidalnosti v Ukraini [Land offense as a basis for legal liability in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

80. Krasnova, M.V. (2010) Problemy kompensatsii shkody za ekolohichnym zakonodavstvom Ukrainy [Problems of compensation for damage under environmental legislation of Ukraine]: avtoref. dys. … doktora yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

81. Lebid, V.I. (2002) Pravove stanovyshche osobystykh selianskykh hospodarstv v Ukraini [Legal status of personal peasant farms in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

82. Marchenko, S.I. (2008) Orhanizatsiino-pravovi pytannia tovarnoho silskohospodarskoho vyrobnytstva v Ukraini [Organizational and legal issues of commodity agricultural production in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

83. Polishchuk, V.A. (2017) Pravove rehuliuvannia silskohospodarskoho sadivnytstva v Ukraini [Legal regulation of agricultural horticulture in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

84. Dudarenko, V.V. (2019) Pravovyi status ahrarnykh kholdynhiv v Ukraini ta za kordonom: porivnialno-pravovyi aspekt [Legal status of agricultural holdings in Ukraine and abroad: comparative legal aspect]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

85. Kulynych, A.P. (2019) Pravovyi rezhym zemel miskykh terytorialnykh hromad v Ukraini [Legal regime of lands of urban territorial communities in Ukraine]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

86. Bevz, O.V. (2013) Pravovyi rezhym zemel istoryko-kulturnoho pryznachennia v Ukraini (istorychni arealy naselenykh mists) [Legal regime of lands of historical and cultural purpose in Ukraine (historical areas of settlements)]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk: 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

87. Kononov, V.V. (2013) Pravovyi rezhym zemel pryberezhnykh zakhysnykh smuh v Ukraini [Legal regime of coastal lands in Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

88. Fedotova, O.S. (2013) Pravovyi rezhym zemel richkovoho ta morskoho transportu Ukrainy [Legal regime of lands of river and sea transport of Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

89. Kovalchuk, M.O. (2014) Zemlia yak obiekt investytsiinoho rozvytku za zakonodavstvom Ukrainy [Land as an object of investment development under the laws of Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.06. Kyiv (in Ukrainian).

Received: 14/04/2021
1st revision: 31/08/2021
Accepted: 30/08/2021

T. Kovalenko, Dr. Sc. (Law), Prof.,
O. Zaiets, Cand. Sc. (Law), Associate Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF LAND LAW SCIENCE IN TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV: THE AGE OF INDEPENDENT UKRAINE

The purpose of writing this article is to provide a conceptual overview of the main ideas and doctrines in the field of land law, which were being researched and substantiated by employees of the Faculty of Law / Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv during 30 years of independence, outlining the main achievements of land law and their practical implementation during this period. The main research method was the analysis and systematization of scientific research at the institutes of land law as a branch of law, science and academic discipline. The method of historical analysis helped to understand the historical and legal preconditions for the formation of a team of specialists who during the times of independent Ukraine were successfully working in land and related branches of law at Taras Shevchenko National University of Kyiv. In conclusion, it is noted that scientists of the Faculty of Law / Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv worthily have represented and developed land law as a branch, science and academic discipline since the very beginning of Ukraine's independence. Within the limits of this article it is not possible to show in full the scientific achievements of the employees of the Faculty of Law / Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv and their students during the time of independent Ukraine. But the described main scientific achievements emphasize the significant contribution of land law science of the Faculty of Law / Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv to the development of the science of land law of independent Ukraine. Due to the active position of the teaching staff at the Faculty of Law / Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv, there grew a worthy scientific constellation of researchers, teachers, practitioners and statesmen, whose main scientific interest was land law with its practical implementation and improvement.

Keywords: independent Ukraine; land law; Taras Shevchenko National University of Kyiv; Faculty of Law; Institute of Law.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies, 2021; 3 (118): 47-51
УДК 347.77
DOI: https:doi.org/10.17721/1728-2195/2021/3.118-8

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv, Publishing center "Kyiv University", 2021

А. О. Кодинець, д-р юрид. наук, зав. каф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-0954-1474

НАУКА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ, НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Досліджено поняття, особливості та напрями розвитку науки права інтелектуальної власності. Здійснено аналіз основних наукових шкіл права інтелектуальної власності, розглянуто специфіку становлення та генезису наукових досліджень у сфері інтелектуальної власності.

Наголошено, що наука права інтелектуальної власності є системою знань і теоретичних уявлень про закономірності правового регулювання відносин у сфері охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності, тлумачення правових норм, результати аналізу й узагальнення практики їхнього застосування.

Наука права інтелектуальної власності, як і саме право інтелектуальної власності, є досить молодим видом юридичних наук, проте вона вже має тривалу історію свого розвитку та відомих представників, зокрема й у межах Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Розвиток науки права інтелектуальної власності в Україні базується на декількох наукових школах (київській, одеській, львівській і харківський), що представлені потужними науковими осередками та навчальними установами. Київську школу права інтелектуальної власності формують два наукові центри: кафедра інтелектуальної власності та інформаційного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України.

У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка зародження та розвиток науки права інтелектуальної власності пов'язано з постаттю відомого вітчизняного вченого О. А. Підопригори. 2013 року почала своє функціонування на юридичному факультеті університету кафедра інтелектуальної власності та інформаційного права. На сучасному етапі кафедра інтелектуальної власності та інформаційного права разом із Науково-освітнім центром з інтелектуальної власності з Київського національного університету імені Тараса Шевченка є потужним осередком розвитку науки права інтелектуальної власності в Україні.

Ключові слова: інтелектуальна власність, наука, методологія, правова категорія, наукова школа, учений.

ВСТУП

Наука права інтелектуальної власності є системою знань і теоретичних уявлень про закономірності правового регулювання відносин у сфері охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності, тлумачення правових норм, результати аналізу й узагальнення практики їхнього застосування. Наука права інтелектуальної власності як і саме право інтелектуальної власності, є досить новим напрямом у системі юридичних наук, проте, вона вже має тривалу історію свого розвитку, відомих представників і наукові школи, зокрема у межах Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Іншими словами, наука права інтелектуальної власності – це вчення про закономірності регулювання відносин інтелектуальної власності. Науку інтелектуальної власності не можна ототожнювати з відповідною сферою законодавства та навчальною дисципліною. На відміну від галузі права та навчальної дисципліни, зміст правової науки формують не лише правові норми чи положення нормативних актів. Наука права інтелектуальної власності є системою знань, понять, положень і висновків про правові явища, категорії й особливості регламентації відносин у сфері створення, використання й охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Правова наука як система знань про особливості правового регулювання суспільних відносин передбачає використання широкого арсеналу засобів дослідження й узагальнення закономірностей, що становлять її предмет. Універсальним інструментом пізнання, за допомогою якого розкривається сутність правових явищ, виступають юридичні категорії. Вони забезпечують втілення в абстрактному вигляді комплексу загальних ознак, притаманних певній групі однорідних відносин, систематизацію правового матеріалу та формування юридичних конструкцій. Закріплення суттєвих особливостей соціального явища у формі правової категорії передбачає створення на її основі абстрактної моделі правового регулювання суспільних відносин, яка знаходить своє зовнішнє втілення у правовій нормі.

© Кодинець А. О., 2021